

**ПАНЕЛЬ: Медіаосвіта, медіаграмотність і
медіакультура як барометри розвитку
інформаційного суспільства**

**ФОТО ТА ВІДЕОФЕЙКИ У СУЧАСНИХ МЕДІА:
ТИПОЛОГІЯ ТА ЗАСОБИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ**

Катерина Гуменна,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 061 Журналістика,
член Наукової академії україністики, зарубіжної філології
та соціальних комунікацій,
Тернопільський національний педагогічний університету
імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник –

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Тетяна Решетука

В епоху цифрових технологій будь-яка інформація поширюється з неймовірною швидкістю. Це відкриває безліч можливостей для навчання, комунікації та розвитку суспільства в цілому, але водночас породжує й нові виклики та загрози. З появою технологій редагування медіаконтенту, включаючи фотографії та відео, зросла загроза поширення фейкових матеріалів, що може призвести до серйозних наслідків для суспільства.

Термін «фейк» може мати різні значення залежно від контексту, в якому він використовується. У царині журналістики фейком вважають повністю або частково вигадану інформацію про суспільні події та людей, яка містить усі ознаки правдивого повідомлення, але його фактаж умисно викривлений, поданий частково чи повністю зі спотвореним контекстом [4].

У сучасних медіа фейкова інформація часто використовується з метою маніпуляції громадською думкою та дискредитації певних осіб чи організацій. Фейки не лише привертають увагу, але й серйозно впливають на формування суспільних настроїв та сприйняття важливої інформації.

Фейкові матеріали відрізняються за формами, методами розповсюдження та змістом, тому виникла необхідність у їхній класифікації. Як зазначає кандидатка наук з соціальних комунікацій Ірина Мудра, за методом поширення фейки поділяються на:

- масмедійні (створюють спеціально для медій та через них поширюються);
- мережеві чутки (поширюють чийсь вигадку через соціальні мережі)

За формою відрізняють:

- фотофейк;
- відеофейк;
- фейковий журналістський матеріал [2].

Також фейкові матеріали характеризуються реалістичним виглядом та здатністю імітувати правдиву інформацію. Варто зазначити, що найбільш успішні фейки охоплюють певну частку правдивої інформації, що робить їх більш автентичними для сприйняття у відповідному контексті. За цим принципом виділяють ще три типи фейкових повідомлень:

- фейки на основі достовірної інформації із відповідними акцентами та корективами окремих деталей, які іноді змінюють вектор повідомлення до діаметрально протилежного;
- фейк на основі напівправди передбачає логічне поєднання реальних та вигаданих фактів та відомостей;
- фейк на основі вигаданих фактів спирається на абсолютно неправдиві дані, зазвичай вони містять установки та факти, що виходять за межі традиційних поглядів, переконань, традицій певних цільових груп [1].

Журналістські матеріали, зокрема і світлини, несуть певну інформацію до своєї аудиторії. Слід бути обережними з висновками, адже в основі цієї інформації може бути свідомо або несвідомо маніпуляція. Найчастіше фотоконтентом маніпулюють за допо-

могою завчасно вигаданого сюжету, який конструює сам автор. Також часто використовується хибний контекст, де один факт видається за інший. Ретуш фотографій дозволяє корегувати реальність за допомогою програм, наприклад, «Photoshop». Крім того, зміни сприймання матеріалу можуть бути досягнуті за допомогою використання ракурсу, композиції та інших технік [3].

Фотофейк – найпоширеніший і водночас найлегший для спростування тип фейку. Зазвичай визначити правдивість того чи іншого зображення в Інтернеті можна протягом декількох секунд. Для розпізнання фотофейку є кілька способів. Наприклад, якщо ви використовуєте браузер Google Chrome, вам досить лише клацнути по підозрілому зображенню правою кнопкою миші й вибрати пункт «Знайти це зображення в Google». Також можна звернутися до інших онлайн-інструментів або сервісів, які спеціалізуються на розпізнаванні фотофейків та перевірці автентичності зображень. У деяких випадках фейк може бути виявлений шляхом аналізу деталей зображення, таких як тіні, світло та інші аномалії, які можуть свідчити про маніпуляції з фотографією.

Відеофейк виявляти складніше, ніж фотофейк, оскільки простого способу пошуку по відео немає. Однак, якщо ви підозрюєте, що відео є неправдивим, є кілька способів перевірки. По-перше, якщо ви переглядаєте вбудоване відео на якомусь сайті, перейдіть на сам YouTube, натиснувши на логотип в правому нижньому кутку, щоб отримати більше інформації про ролик. Якщо найочевидніших ознак фейку немає, слід звернути увагу на такі деталі: перевірте, чи вказана свіжа дата в назві відео та чи не було воно заливане на YouTube кілька разів протягом короткого періоду часу, що може свідчити про його фальсифікацію. Оберіть ролик з найбільшою кількістю переглядів та перегляньте коментарі під ним, оскільки серед них можуть бути люди, які мають інформацію про оригінал. Деталі на відео, такі як назви об'єктів, автомобільні номери чи вуличні таблички, також можуть допомогти виявити фейк. Ще одним способом є введення ключових слів опису відео в пошук YouTube або Google для пошуку можливих оригіналів або подібних відео [6].

Основні поради від Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України щодо виявлення фейкових новин: звертайте увагу на заголовки, які часто надмірно гучні для привертання уваги та можуть не відображати суті матеріалу; перевіряйте URL-адреси, оскільки фейки часто поширюються через копії відомих сайтів з невеликими відмінностями у вебадресі; намагайтеся знайти першоджерело інформації, оскільки відсутність джерел або вказівок на анонімні джерела може бути ознакою фейку; приділяйте увагу фото та відео контенту, адже фейкові новини часто супроводжуються невідповідними зображеннями або відео, вирваними з контексту; аналізуйте зміст інформації, уникаючи матеріалів, що базуються на конспірологічних теоріях або емоційних маніпуляціях; звертайте увагу на баланс позицій у новинах, оскільки правдиві джерела зазвичай представляють різні погляди [5].

Використання цих порад під час аналізу інформації може розвивати навички критичного мислення. Фейкові новини – це потужна високотехнологічна зброя, протидіяти якій дуже важко, а іноді неможливо тим, хто не має відповідної підготовки. Саме тому виникає потреба в розробці та систематизації різноманітних інструментів для ідентифікації та нейтралізації фейкових фото- та відеоматеріалів, як для державних і громадських структур, так і для широкої аудиторії.

Список використаних джерел

1. Курбан О. Фейки у сучасних медіа: ідентифікація та нейтралізація. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 3, С. 96–103.
2. Мудра І. Поняття «фейк» та його види у ЗМІ. *Теле- та радіо-журналістика*. 2016. Випуск 15. С. 184–188.
3. Нановська В. Фотографія як зброя. *MediaLab*. URL: <https://medialab.online/news/photowearon/>
4. Фейк. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%A4%D0%B5%D0%B9%D0%BA>
5. Як розпізнати фейк? *Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України*. URL: <https://minre.gov.ua/2023/08/27/yak-rozpiznaty-fejk/>
6. Як розпізнати фейк. *Stopfake*. URL: <https://www.stopfake.org/uk/yak-rozpiznaty-fejk/>